

Анджапарідзе А.*

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-ГРУЗИНСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА

У статті проаналізовано підстави й головні складові економічного партнерства між Україною й Грузією, з'ясовано його вузькі місця й перспективи інтенсифікації.

The article spotlights backgrounds and main components of the economic partnership between Ukraine and Georgia, special attention is paid to its weak places and perspectives of intensification.

Економічний вимір є істотним для верифікації стратегічного рівня партнерства між Україною й Грузією, оскільки обидві країни протягом семи десятиліть були складовими єдиної економічно-політичної структури - СРСР, а їхнє сучасне господарське становище значною мірою детерміноване структурою національних економік радянської доби. Обидві країни переходять від системи державного управління економікою до соціально зорієнтованого ринку й намагаються спільно використовувати досвід реформування країн-учасниць останніх хвиль розширення ЄС, потребують економічних інвестицій та економічної допомоги з боку розвинених держав.

Але українсько-грузинські партнерські відносини, в тому числі їхній економічний вимір, є тим міжнародно-політичним, суспільно-економічним і культурно-цивілізаційним феноменом, ступінь наукового пізнання якого й досі залишається на доволі низькому рівні. Причому йдеться не лише про те, що відносно короткочасний період буття України як незалежної суверенної держави унеможливив якісне подолання усталеної за радянської доби парадигми дослідницького опрацювання різноманітних питань, пов'язаних із її зв'язками з іншими країнами.

Необхідно зауважити, що короткочасність (в історико-політичному та часовому вимірі) українсько-грузинських міждержавних відносин зумовлює не лише малу кількість наукових досліджень із означеної теми, але й недостатню вичерпність та глибину аналізу явищ і процесів, що з нею пов'язані [1; 2; 3]. Генезис, базові принципи, сфери й форми економічного співробітництва між Україною та Грузією, проблеми, які зустрічаються на цьому шляху, та вірогідні шляхи їхнього вирішення – все це є тим колом питань, які безумовно потребують пильної пізнавально-наукової уваги та належного опрацювання.

Опоненти розвитку й зміцнення українсько-грузинського стратегічного партнерства стверджують, що формат постійних політичних консультацій між главами двох держав, який склався за правління Л.Кучми й В.Ющенка, є популізмом, оскільки зв'язки між країнами, позбавлені економічних складових і постійних контактів між людьми, приречені на вихолощування. Це, зокрема, пояснюється тим, що протягом останніх півтора десятиліття

* аспірант кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Крижанівський В.П.

офіційний Тбілісі більше цікавлять політичні контакти між країнами, ніж економічні, адже грузинське керівництво має потребу в союзниках не лише для того, аби встояти перед тиском із боку Москви, а й відновити суверенний контроль над Південною Осетією та Абхазією, що після грузинсько-російського збройного конфлікту в серпні 2008 р. здобули офіційне визнання своєї незалежності з боку Російської Федерації й низки країн «третього світу».

Дійсно, до партнерства в політичній сфері з будь-якою державою, навіть коли йдеться про Грузію, потрібно підходити не лише з позицій спільного цивілізаційного та ціннісного вибору, але й прагматично. Як і офіційна Варшава, що виступає адвокатом України в ЄС і НАТО, Київ у своїй європейській політиці готовий стати промоутером Грузії. Але активне входження України в процес протегування безпекових і політичних інтересів стратегічного партнера повинне мати наслідком не лише примарне «збільшення політичної ваги в південнокавказькому регіоні» чи «піднесення іміджу країни», а й певні економічні бонуси для Києва.

Офіційно, згідно з Договором про дружбу і співробітництво між Україною і Грузією 1993 р., Договором між Україною та Грузією про економічне співробітництво на 1999 – 2008 рр. а також відповідною Програмою економічного співробітництва до 2011 р., модель економічних відносин будується на засадах рівноправного партнерства і взаємовигідної інтеграції ринково-орієнтованих економічних систем обох суверенних держав. Тому в механізмах реалізації українсько-грузинських економічних відносин, як видається автору, доцільно забезпечити:

- створення надійної інформаційної бази про стан економічних відносин, прогнозування їхнього розвитку з метою вироблення виваженої стратегії й прийняття оперативних рішень щодо їх нормалізації та попередження загроз економічній безпеці України; обов'язкову наукову експертизу законодавчих та управлінських рішень, що їх стосуються;
- постійний моніторинг та зіставлення економічних параметрів розвитку обох країн, аналіз всього спектра українсько-грузинських економічних стосунків і відповідне коригування економічної стратегії і тактики України щодо Грузії;
- ревізію й актуалізацію всієї нормативно-правової бази відносин з урахуванням їхнього поточного стану, перспектив розвитку та найбільш важливих факторів зовнішнього впливу; проведення регулярних консультацій (двосторонніх і в рамках ГУАМ) для узгодження фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, інвестиційної, цінової, податкової, торговельно-економічної, митної політик, а також заходів щодо «тіньової» економіки; економічна взаємодія в міжнародних організаціях;
- активну дифузію в грузинський економічний простір через контактні території, участь у приватизаційних процесах в Грузії та розвиток спільного підприємництва з метою створення зовнішніх зон економічної підтримки українських інтересів у Грузії;
- максимальне розширення присутності України на грузинському ринку капіталів, товарів та послуг шляхом формування і розвитку прямих торговельно-економічних відносин на всіх рівнях через спеціалізацію і кооперацію технологічно пов'язаних підприємств при розробці та виробництві сучасної наукомісткої продукції, у тому числі й продукції ВПК;
- створення організаційного механізму залучення іноземних, у тому числі й грузинських інвестицій, а також розробку і впровадження сучасного механізму надання пільг іноземним, у тому числі й грузинським інвесторам;
- розширення співробітництва в забезпеченні функціонування національних паливно-енергетичних комплексів, транспортних систем і систем зв'язку з метою збереження та раціонального використання єдиних систем, що склалися в цих галузях.

Висока динаміка українсько-грузинського політичного діалогу створила сприятливі умови для активізації економічного співробітництва двох держав. Це підтверджує хоча б те, що коли в 2004 р. Україна була на сьомому місці серед основних торговельних партнерів Грузії, а товарообіг між державами складав лише \$ 158 млн., то вже в 2005 р. вона вийшла на четверте місце з товарообігом у \$ 240 млн., а за підсумками 2008 р., попри збитки від таких форс-мажорних обставин, як грузинсько-російський збройний конфлікт і світова валютно-фінансова криза, він зріс до \$ 931,1 млн.

За даними грузинської статистики, тоді Україна з питомою вагою 10,5 % займала третє місце у зовнішньоторговельному обороті Грузії, а за обсягами експортних поставок (10,9 %) посіла друге місце серед основних торгових партнерів Грузії [4]. Звичайно, ці цифри поступаються деяким країнам-учасникам СНД у торгівлі з Україною, однак у процентному відношенні мають одну з кращих тенденцій зростання, особливо щодо статей експорту. Але з огляду на реформування грузинської економіки, а також перманентні внутрішньополітичні кризи в Україні, в середньостроковій перспективі очікування значного збільшення товарообороту можна вважати проблематичним. Швидше за все, торгівля між Україною і Грузією буде збільшуватись поступово в рамках традиційних товарних груп, особливої ваги набиратиме компонент, пов'язаний зі спільним використанням обома країнами своїх транзитних та енерготранзитних потенціалів.

Підтвердженням цього може бути аналіз сфер діяльності українських ділових кіл, які працюють з Грузією або в Грузії. На грузинському ринку оперує близько 30 українських компаній, які займаються наданням транспортних та ремонтно-будівельних послуг. Серед них вищезгадана судноплавна компанія «Укрферрі», авіакомпанії «Українські авіалінії», «Аероміст – Харків», «Донбас – Східні авіалінії України», «Українсько – Середземноморські авіалінії», «Таврія», науково-дослідний Інститут морського транспорту «ЧорноморНДІпроект» (м. Одеса, виконання ремонтних робіт, проведення інженерно-геодезичних досліджень в акваторії порту Поті) [5].

Важливим елементом двостороннього партнерства України та Грузії, який впливає на стабільність у регіоні, є й енергетична сфера. Завдяки вдалому геополітичному положенню між Сходом та Заходом і зовнішньополітичній орієнтації Грузія активно залучена у процес імплементації каспійських енергетичних проектів. Ця країна Південного Кавказу вже може відігравати суттєву роль як транзитна держава для забезпечення чорноморських країн нафтою та газом, що транспортуються й будуть транспортуватися в майбутньому з Азербайджану і Центральної Азії. Сьогодні вже діють реалізовані проекти Баку – Тбілісі – Джейхан та Баку – Тбілісі – Ерзурум.

Російська Федерація завжди використовувала постачання енергоносіїв як впливовий важіль своєї зовнішньої політики (чого вартє широко задеклароване прагнення Кремля набути статусу «енергетичної наддержави»). Але події, пов'язані зі стрімким підняттям цін на енергоносії для сусідніх країн та нових членів ЄС, перекриття поставок природного газу до України, аварії на трубопроводах до Грузії, відмова приєднатися до Європейської енергетичної хартії та багато інших конфліктних ситуацій протягом 2003-2009 рр. змусили ЄС активізувати свої проекти щодо диверсифікації шляхів енергопостачання.

За такої ситуації Грузія була більш успішною, ніж Україна, адже на сьогодні 60 % потрібного Тбілісі природного газу надходить з Азербайджану й лише 40 % – із Росії. Головна перевага двох країн – це їхні транзитні можливості та розвинута трубопровідна інфраструктура, зокрема, України. Добре відомі трубопроводи Баку – Тбілісі – Джейхан, Баку – Тбілісі – Ерзурум і Одеса – Броди є альтернативними російським шляхам постачання енергоносіїв з Каспію. А на початку 2007 р. поновилося дискусія щодо проекту

GUEU – газопроводу, який пов'яже Грузію, Україну та Європейський Союз по дну Чорного моря.

Але слід пам'ятати, що крім зрозумілого російського спротиву реалізації альтернативних шляхів постачання нафти й газу до Європи, тобто зменшення монопольного становища Російської Федерації, існує ще й турецький чинник. Хоча офіційна Анкара й діє іншими засобами, не використовуючи відверто політичні заходи тиску, все ж уряд Турецької Республіки підтримує лише ті проекти, які розташовані на її території. Це пов'язано не лише з економічною складовою, але й із тим, що Анкара намагається закріпити лише за Туреччиною статус найважливішого транзитного вузла енергетичних комунікацій, причому, не в останню чергу для використання у переговорах з ЄС [6].

Туреччина має серйозні застереження щодо спорудження газопроводу по дну Чорного моря з Грузії до України (проект GUEU) як продовження давно запланованого Транскаспійського газопроводу для перекачування центральноазійського газу до Європи, оскільки Анкара розглядає ці газові ресурси як важливий економічний ресурс розвитку власної економіки. Більше того, Туреччина активно лобює новий проект NABUCCO, де їй відведено пріоритетну роль.

Однак, як свідчить практика, ані ЄС, ані Сполучені Штати не мають наміру віддавати таке монопольне становище Туреччині. Тому нові проекти, які б з'єднали нафто- й газо-транспортні системи України та Грузії, мають чималий перспективний потенціал з погляду ЄС та США, оскільки і офіційний Київ, і Тбілісі зацікавлені в диверсифікації джерел енергоносіїв та мають прозахідну орієнтацію й кінцеву мету – вступ до Євросоюзу, до того ж, цей шлях є одним із найкоротших з Каспію до Європи.

Водночас для асиметричної моделі українсько-грузинського стратегічного партнерства властивий певний перекид на користь політико-дипломатичної складової та на шкоду торговельно-економічній: темпи зростання товарообігу між державами залишаються низькими навіть у рамках ГУАМ; номенклатура імпорту з Грузії обмежена феросплавами, вином та іншими продуктами сільського господарства; 90 % взаємних інвестицій зроблено у банківський сектор, попри важливі для національних інтересів України транспортно-комунікаційну, торговельно-економічну й енергетичну сфери; інтереси українського бізнесу щодо об'єктів грузинської інфраструктури, як і раніше, ігноруються на користь азербайджанських, турецьких і навіть російських інвестицій.

Література

1. Гаджиев К.С. Геополитика Кавказа. - М.: Межд. отношения, 2001. - 464 с.
2. Соболев А.А. Україна у Балто-Чорноморському регіоні: від ідеї регіонального новоутворення до ідеї безпеки на базі співробітництва // Стратегічна панорама. – 2002. - № 3. – С. 111-121.
3. Шелест Г.В. Українсько-грузинські відносини як фактор стабільності у Чорноморському басейні // Стратегічні пріоритети. – 2007. - №2(3). - С. 51-57.
4. Стан та перспективи розвитку зовнішньоекономічних відносин / Торговельно-економічна місія у складі Посольства України в Грузії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/georgia/ua/12150.htm>.
5. Спис М. Україна й Грузія – друзі назавжди // Політика і час. – 2005. - № 2. – С. 11.
6. Шахназаров О. Запад хочет снизить транзитную функцию Турции за счет Грузии и Украины / ИА Regnum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.regnum.ru/news/issues/806978.html.